

Олена Локшина,
доктор педагогічних наук, професор,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО ЄВРОПЕЙСЬКУ ПОЛІТИКУ ПІДГОТОВКИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ: БАЧЕННЯ ЗАЛЬЦБУРЗЬКИХ ПРИНЦИПІВ

Ключові слова: науково-педагогічні кадри вищої кваліфікації, інновація, Україна, Європейський Союз

Постановка проблеми. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (2014) (Стаття 375), яка передбачає залучення України до Європейського дослідницького простору, стала каталізатором масштабних трансформацій науки в Україні [3]. Такі трансформації мають законодавче підґрунтя – Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2016) (Стаття 45) однією з основних цілей державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності проголошує інтеграцію вітчизняного сектору наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок у світовий науковий та Європейський дослідницький простір [1].

Важливим в умовах гармонізації української науки з європейськими дослідницькими орієнтирами, окрім синхронізації законодавства, є відпрацювання й упровадження європейських підходів, форм, методів – тобто інструментів практичного характеру за різними векторами. Одним з таких є підготовка науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації – сектор, який потребує ґрунтовної модернізації, фактично перебудови на нових філософських засадах.

Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) визначається Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015) та Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), що затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 [1; 2]. Законодавчо-нормативними документами окреслено механізми підготовки здобувачів вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) та науковому рівнях вищої освіти з метою здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії та доктора наук. Так, протягом строку навчання в аспірантурі (ад'юнктурі) аспірант (ад'юнкт) зобов'язаний виконати всі вимоги освітньо-наукової програми, зокрема здобути теоретичні знання, уміння, навички та інші компетентності, достатні для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіти методологією наукової та педагогічної діяльності, а також провести власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та/або практичне значення, та захистити дисертацію. Здобувач ступеня доктора наук у дисертації (монографії, науковій доповіді за сукупністю статей) повинен представити узагальнення проведених самостійно оригінальних досліджень з отриманими науковими результатами, які забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми,

мають загальнонаціональне або світове значення. З метою забезпечення належного проведення наукових досліджень аспіранти (ад'юнкти) і докторанти також зобов'язані: дотримуватися принципів академічної доброчесності, морально-етичних норм і стандартів поведінки дослідників у відповідній галузі (професії), встановлених закладом вищої освіти (науковою установою).

Такі орієнтири актуалізують ідеї Зальцбургських принципів (2005), які були розроблені на семінарі «Докторські програми для Європейського суспільства знань», що відбувся у 2005 р. у Зальцбурзі, та модернізовані у 2010 р. у Берліні та презентовані у документі «Зальцбург II. Рекомендації».

Методологія дослідження. Метою дослідження є розкриття сутності Зальцбургських принципів з проекцією на українські орієнтири. Це дослідження є кабінетним. Для проведеного дослідження було використано комплекс теоретичних методів – аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння, інтерпретації. Джерельна база дослідження охоплює: офіційні документи ЄС та України з питань розвитку науки, досліджень та інновацій. Зокрема, ключові документи, що визначають напрям розбудови науки в Україні: Угоду між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво (2002), Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (2014), Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2016), Постанова Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)». Серед документів, які визначають стратегію розвитку науки в ЄС, – Повідомлення Комісії «Європа 2020. Стратегія розумного, сталого та всеохоплюючого зростання» (2010), Повідомлення Комісії Раді, Європейському Парламенту, Економічному і соціальному комітету та Комітету регіонів «На шляху до Європейського дослідницького простору» (2000), Повідомлення Комісії Раді, Європейському Парламенту, Економічному і соціальному комітету та Комітету регіонів «Інтенсифіковане партнерство у галузі Європейського дослідницького простору для досконалості та зростання» (2012), документ Європейської Комісії «Дослідження та інновації. Розширюючи кордони та підвищуючи якість життя» (2016), Зальцбургські принципи.

Висновки, основні внески, результати. Констатовано, що Зальцбургськими принципами в контексті пріоритетності для України визначено:

– ядром системи підготовки наукових кадрів у межах докторського циклу вищої освіти є оригінальні наукові дослідження, що сприяють поширенню знань;

– цінності різноманіття: перевагою докторських програм у Європі є їхня різноманітність (включаючи об'єднані докторати (joint doctorates)), ґрунтована на якості та ефективності освітніх практик;

– досягнення «критичної маси»: залучення до досліджень талановитої молоді, диверсифікація стратегій побудови освітніх програм докторської підготовки на основі врахування різноманітності національних освітніх та наукових традицій, активізація співпраці між освітніми інституціями на міжнародному, національному та регіональному рівнях;

– сприяння інноваційній зорієнтованості докторських програм, апробації нових форм докторської підготовки, ґрунтованих на принципах

міждисциплінарності, розвитку трансферних, полі функціональних умінь здобувачів наукового ступеню;

– зростання мобільності: у географічному, міждисциплінарному та міжгалузевому вимірах; забезпечення міжнародної співпраці між університетами та іншими партнерами [10].

Проектуючи «Зальцбург II. Рекомендації» на українські перспективи варто підкреслити:

– орієнтованість вищої освіти третього циклу на оригінальні, інноваційні, якісні дослідження;

– створення академічного середовища особливого типу – підтримуючого, дослідницько зорієнтованого, пронизаного цінностями істинного наукового пізнання;

– індивідуалізацію наукових та кар'єрних маршрутів докторантів, що утверджують цінності різноманіття, унеможливають шаблонність та формальність освітнього процесу;

– залучення дослідників до реальних досліджень [11].

Не менш важливим для осмислення в Україні реалій європейського досвіду з підготовки аспірантів є аналіз ідей щодо наукового керівництва – «Зальцбург II. Рекомендації» передбачають, що забезпечення професійного зростання наукових керівників, які мають бути професіоналами-дослідниками, наділеними лідерськими та менторськими здібностями, формування культури наукового наставництва через формальне навчання чи інформальний обмін досвідом з колегами є інституційною відповідальністю та пріоритетом формування наукового потенціалу закладу вищої освіти/наукової установи [11].

Зроблено висновок, що заявлена Україною мета інтеграції науки в європейський науковий простір потребує, окрім розбудови законодавчо-нормативної бази, осмислення та відпрацювання конкретних практичних механізмів реалізації європейських ідей та практик.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2016). – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/848-19/page?text=%BA%E2%F0%EЕ%EF>

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)».). – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF?find=1&text=%E4%ЕЕ%E1%F0%ЕЕ%F7%E5%F1>

3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (2014). – Електронний ресурс. – Режим доступу: – http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page?text=%ED%E0%F3%EA

4. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво (2002) – Електронний ресурс. – Режим доступу: – http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_194

5. Угода між Україною і Європейським Союзом про участь України у програмі Європейського Союзу Горизонт 2020 – Рамкова програма з досліджень та інновацій (2014-2020). – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_018/para2#n2

6. Communication from the Commission. Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Brussels, 3.3.2010. COM (2010) 2020. – Brussels. – 2010. – 32 p.

7. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Towards a European Research Area, COM 2000) 6 final, 18.1.2000. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:i23010>

8. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, A Reinforced European Research Area Partnership for Excellence and Growth, COM(2012) 392 final, 17.7.2012. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52012DC0392>

9. European Commission. Research and innovation. Pushing boundaries and improving the quality of life. Luxembourg Publication Office of the European Union. – 2016. – 16 p.

10. Salzburg 2005 – Conclusions and Recommendations. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://eua.eu/resources/publications/626:salzburg-2005-%E2%80%93-conclusions-and-recommendations.html>

11. Salzburg II – Recommendations. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://eua.eu/resources/publications/615:salzburg-ii-%E2%80%93-recommendations.html>.

Людмила Лузан,

кандидат педагогічних наук,
КВНЗ "Харківська академія неперервної освіти",
м. Харків, Україна

УПРАВЛІННЯ ГОТОВНІСТЮ ВЧИТЕЛЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ДО НОВОВВЕДЕНЬ

Ключові слова: професійне становлення особистості, вчителі філологічних дисциплін, діяльність курсів підвищення кваліфікації вчителів української мови післядипломна педагогічна освіта

Постановка проблеми. Професійне становлення особистості – це послідовні та якісні зміни в досвіді професійної діяльності, ставлення особистості до обраної професії, до специфічних або суспільних цінностей, самого себе й результату своєї професійної діяльності. Тому на курсах підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін у Харківській академії неперервної освіти пропонуються спецкурси, метою яких є розвиток професіоналізму вчителя мови і літератури, зменшення опору інноваціям, актуалізація професійного потенціалу, формування професійної компетентності, професійне виховання педагогів.

Основні дослідницькі питання. Відповідно до цієї мети розроблені Програми спецкурсів «Формування професійної компетентності вчителів філологічних дисциплін», «Використання комп'ютерно-орієнтованих систем навчання у викладанні філологічних дисциплін», «Культура мовлення. Ділова українська мова», «Розвиток комунікативного потенціалу», «Підготовка учнів до участі в інтелектуальних змаганнях та МАН» що відповідають вимогам післядипломної педагогічної освіти на сучасному етапі:

– визначають соціально-професійну спрямованість учителя;